

ANTTI AHMALA

Runo-Suomi vai ekologinen roistovaltio? Pentti Linkola, antimodernit tunteet ja suomalaisuus¹

Pentti Linkola (1932–2020) suree vuonna 1993 ilmestyneessä esseessään ”Vihreä valhe” sitä, kuinka hän on hyvin henkilökohtaisesti joutunut kokemaan Suomen historian vauhdikkaimman teollistumiskauden, ”Suomen emomaiseman, metsien luhistumisen, isänmaan äidinkasvojen rutistumisen ja töhriintymisen koko sodanjälkeisen historian” (Linkola 2004: 26).² Luonnon katoavalla monimuotoisuudella on Linkolalle ihmisestä riippumaton arvonsa, mutta ilo ja kärsimys kumpuavat usein esteettisestä kokemuksesta tai katoavan kauneuden näkemisestä, kuten rutistuviin ”isänmaan äidinkasvoihin” katsomisesta. Linkolakin on paitsi syväekologi³ myös mitä suurimmassa määrin kauneudenpalvoja ja ”luonnonihailija”, kuten hän itseään luonnehtii vuonna 1967 ilmestyneessä esseessä ”Elämän ja kuoleman rintamalinjat” (Linkola 2015: 147). Tämän kaksoisluonteen osoittaa myös esimerkiksi vuoden 1983 essee ”Itke rakastettu maa”, yksi monesta tekstistä, joissa Linkola valittaa tuttujen maisemien tuhoa. Suruun vaipuvan Linkolan (1989: 37) mielestä hänen lintututkimuksensakin ovat olleet ”hämäystä, sekä itselleni että muille” ja ”[n]iiden takana minä olen voinut kulkea luonnossa, ihaila sitä, elää luonnossa”. Taide ja rakennetut ympäristöt voivat vielä sivilisaation nykyisellä alennuskaudellakin tarjota elähdyttäviä kokemuksia, mutta tärkein elämänilon lähde on suomalainen luonto, jota on sotienjälkeisten vuosikymmenten ajan turmeltu ennennäkemättömään tapaan.

Tarkastelen tässä artikkelissa Linkolan esseistisessä⁴ tuotannossa sekä muissa teksteissä ja julkisissa esiintymisissä esiintyvää puhetta suomalaisuudesta, luonnosta ja nykyajasta kiinnittäen huomiota erityisesti modernisaatioon kohdistuviin kielteisiin tunteisiin. Tutkimusasetelman lähtökohtana on huomio siitä, kuinka suomalainen kansanluonne, kulttuuriperinne ja kirjoittajan henkilökohtainen luontosuhde kietoutuvat Linkolan teksteissä yhteen. Linkola esittää monessa tekstissään itsensä suomalaisen tunneyhteisön tulkitsijana, joka tiedostaa kirkkaasti ja pystyy

¹ Tutkimusta on rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto.

² Essee on ilmestynyt alun perin *Suomen Kuvalehdessä*, ja se sisältyy Linkolan viimeiseen kirjoituskokoelmaan *Voisiko elämä voittaa – ja millä ehdoilla* (2004).

³ Syväekologinen ajattelu korostaa luonnon ihmisestä riippumatonta arvoa ja ihmisen paikkaa osana luontoa enemmän kuin sen yläpuolella luontoa koskevan eettisen ja esteettisen arvottamisen suvereenina lähteenä (ks. esim. Kylänpää 2017: 393–394; Oittinen 2011).

⁴ Linkolan tuotannossa voidaan nähdä esseistisiä piirteitä silloinkin, kun tekstin varsinaisen laji on toinen kuin essee, kuten puhe tai artikkeli. Viitataan esseistisellä löyhästi sellaiseen esseetä muistuttavaan tekstiin tai tekstin osaan, jossa korostuvat ”puhtaampiin” asiaproosan lajeihin nähden erityisesti tyyli ja henkilökohtainen näkökulma. Varsinaisen esseiden rajat voivat hämärtyä monin tavoin, esimerkiksi silloin, kun kerronnallisuus korostuu esseessä novellimaisesti. Esseiden piirteisiin fiktion ja faktan rajamailla liikkuvana lajina kuuluu muun muassa puhujakonstruktio, kuten tämän artikkelin tapauksessa muuttuva tekstuaalinen Linkola, joka omaksuu ironisuuden ja kärjistävän provokatiivisuuden tapaisia asentoja.

siksi sanoittamaan sen, minkä muut vaistomaisesti ja ristiriitaisesti tuntevat: nykyajan kurjuuden ja kaipuun entisen kaltaiseen, ekologisesti ja inhimillisesti kestävämpään elämänmuotoon. Esimerkiksi esseessä ”Minkä tähden?” (1983) Linkola uskoo teknisen ja taloudellisen kehityksen väijäämättömyydestä puhuvienkin ”pohjimmiltaan tuntevan, että ihmisen perustarpeita ovat työnteko koko ruumiilla ja sielulla, puute, ponnistelu ja omien käten aikaansaannokset, että ilman niitä, ja ilman levon hiljaisuutta ja yön pimeyttä, elämä luhistuu” (Linkola 1989: 43). Sianne Ngaita mukaillen voidaan puhua *affektiivisestä sekaannuksesta* (*affective disorientation*): ”hyvinvointiyhteiskunnan” kansalaiset eivät loppujen lopuksi oikein tiedä, voivatko he hyvin ja miten heidän kuuluisi tuntea ja toimia (vrt. Ngai 2005: 14). Suomalaisten kokema vieraantuneisuus ja sekaannus on Linkolan mukaan erityistä laatua, sillä heidän kulttuuriseen ja biologiseen perimäänsä on iskostunut tietty luontosuhde ja heidät on kiskaistu teolliseen aikaan nopeammin ja rajummin kuin moni muu kansa. Kuten Ismo Alangon kappaleessa, Suomi on pudonnut puusta ja kaikki on käynyt kovin äkkiä.

Linkolan tuotanto ilmentää omanlaistaan *antimodernia* katso- musta ja tuntemistapaa, jossa teollisen aikakauden viimeisimpien vaiheiden arvostelu nivoutuu laajempaan edistysajattelun ja modernin maailmankuvan kritiikkiin. Linkolan antimoderni eetos vetoaa sekä tietoon että tunteisiin, sikäli kuin nämä ovat erotettavissa toisistaan. Kuten Tere Vadén (2008: 105) toteaa, Linkolalle ”[j]ärki ei ole pelkkää kylmää ratiota ja tiedettä, vaan siihen kuuluu kokemus: kokemus luonnonympäristöistä Suomessa ja muualla, kokemus luonnon tuhoutumisesta, joka nostattaa raivoa, turhautumista ja muita tunteita”. Linkola pyrkii ravistelemaan lukijansa tai kuulijansa hereille sekä järkipärisen argumentaation että monitahoisen tunteiden dynamiikan kautta: puhumalla suomalaisesta ilosta ja ahdistuksesta, hyödyntämällä sanojen esteettisyyttä ja niiden luomaa tunnelmaa muun muassa luonnon kauneuden tai modernin elämän kurjuuden kuvauksissa⁵ sekä provokaation, ironian ja huumorin affektiivisesti latautunein retorisin keinoin.⁶

Käsittelen Linkolaa myös kirjailijahahmona, vastakaikua ja vastustusta herättäneenä julkisuuden henkilönä.⁷ Milleniaalisukupolvi ei välttämättä enää tunne Linkolaa, mutta aiempina vuosikymmeninä hän on

⁵ Esimerkiksi Linkolan televisioelokuvaksi kaavailemassa, novellina luettavissa olevassa tekstissä ”Heinäkuun päivä Haapasillassa” (1969) idyllinen suomalainen agraarielämä tuntuu olevan uhattuna, kun ”uljas uusi maailma” (Linkola 2015: 22) saastesumuineen ja ”mukavuuksineen” tunkeutuu maalaisihmisten tietoisuuteen sanomalehtien ja television välityksellä.

⁶ Linkolan esseistiikan tarkoitus ja arvo Linkolalle itselleen tai muille eivät tietenkään rajoitu tähän liikuttamisen politiikkaan, mikä on olennaista Linkolan tekstien luonteelle (kauno)kirjallisuutena.

⁷ Esseessä äänessä olevaa tekstuaalista agenttia on nähdäkseni luontevinta nimittää *puhujaksi*, joskin kertovan aineksen korostuessa myös termi *kertoja* voi olla osuva. Puhuja erottuu tekstin *sisäistekijästä* tai *oletetusta tekijästä*, joka on lukijan konstruoima näkemys tekstin kirjoittajasta ja tämän asemoitumisesta suhteessa puhujaan. Tämän artikkelin otsikossa esiintyvä ”Pentti Linkola” viittaa muuttuvaan oletettuun tekijään eli Linkolaan sellaisena kuin hän näyttääytyy artikkelin kirjoittajalle eri aikojen kirjoituksissaan, julkisissa esiintymisissään, Linkolan elämää ja ajattelua valottavissa ja tulkitsevista parateksteissa, kuten haastatteluissa ja arvosteluissa, sekä näiden erilaisten tekstien välisissä suhteissa.

osallistunut moniin suomalaisia tunneyhteisöjä muovanneisiin keskusteluihin. Näkyvänä provokaattorina Linkolasta on tullut myös käsite, joka on irtaantunut todellisesta ihmisestä – ”legenda”, kuten Riitta Kylänpää asian ilmaisee Linkola-elämäkerran (2017) otsikossa.

Antimoderni ajattelu ja tunteet

Tarkoitan antimoderniudella ajattelu- ja tuntemistapoja, joille on ominaista vastahankainen tai suoranaistemmin torjuva suhtautuminen modernia aikaa 1700-luvun lopulta alkaen määrittävään kaksoisvallankumoukseen (vrt. Hobsbawm 1962): valistuksen ja Ranskan vallankumouksen aatteelliseen ja poliittiseen perintöön sekä sen kanssa yhteen kietoutuviin teollisen vallankumouksen seurauksiin. Antimodernius vastustaa erityisesti käsityksiä modernisaatiosta edistyksenä: edistys näyttäytyy modernin ajan hallitsevana myyttinä ja päänahanpintymänä, jonka vaikutus kulttuurissamme ja elinympäristössämme on pahimmillaan tuhoisa. Kyse on paitsi yhteiskunnallisesta asennoitumisesta ja kulttuurikritiikistä myös modernille taiteelle ja kirjallisuudelle keskeisestä vastahankaisuuden traditiosta, kuten Antoine Compagnon osoittaa ranskalaista kirjallisuushistoriaa käsittelevässä tutkimuksessaan *Les antimodernes de Joseph de Maistre à Roland Barthes* (2005). Antimodernius on paradoksaalisesti keskeinen osa modernia kulttuuria sen vastavoimana ja erottamattomana kääntöpuolena, jota Matei Calinescu nimittää *porvarilliseksi moderniksi* (ks. Calinescu 1989: 42–43). Kriittisyydessään ja refleksiivisyydessään antimodernius voidaan käsittää, kuten Compagnonin (2005) tutkimuksessa, jopa kaikkein aidoimmaksi ja syvällisimmäksi moderniudeksi. Kirjallisessa antimoderniudessa nostalgia, suru ja epäily eivät ruoki passiivisuutta, vaan ennemmin ne paradoksaalisesti energisoivat kriittisen yksilön luovaa toimintaa. Kuten Linkolan esseistiikkaan, Compagnonin hahmottelemaan antimoderniin positioon kuuluu myös olennaisena tyyllillisenä tekijänä tietty aktiivisuutta henkivä, hyökkäävä äkeys (*vitupération*) (ks. mts. 137–151).

Antimoderniuden käsite hahmottuu tässä artikkelissa erityisesti suhteessa Linkolan teksteihin ja esseistipersonaan sekä toisaalta vertailukohtina toimiviin lähteisiin, etenkin kolmeen keskeiseen tekstiin: Compagnonin tutkimukseen (2005), Peter Kingin normatiivista konservatismen filosofiaa hahmottelevaan teokseen *The Antimodern Condition: An Argument Against Progress* (2016) sekä uskontotieteilijä Arthur Versluisin (2006) analyysiin ekologisen, poliittisen ja uskonnollisen antimoderniuden muodoista.

Compagnonin (2005) analysoimassa ranskalaisen kirjallisuuden antimodernissa traditiossa esteettinen ja emotionaalinen on poliittista. Modernia aikaa leimaa banaalius: kaiken ylevän, syvän ja kauniin häviö demokraattisella ja kaupallistuneella porvariston aikakaudella. Aristokraattinen kulttuuri kunniakäsityksineen ja esteettisine ihanteineen on väistynyt mukavuutta ja ainetta palvovan, käytännöllisyyteen ja ”rationaalisuuteen” taipuvaisen porvarillisen sivilisaation tieltä. 1800-

luvun antimodernit, kuten Charles Baudelaire (1821–1867) ja Gustave Flaubert (1821–1880), saattoivat vielä kokea kaksoisvallankumousta edeltäneen ajan läheisyyden – eivät niinkään *ancien régime*n aikaa sellaisenaan takaisin haikaillen, mutta tuntien melankolisesti, että elämä oli jollakin tapaa kaventunut. Linkolalle tärkeä menetetty ihanne on hänen lapsuutensa ajan sivistysporvariston maailma, kauniimpi aika, jolloin Suomen luonto oli vielä voimissaan ja henkisiä arvojakin Linkolan käsityksen mukaan kunnioitettiin. Teollistuneessa hyvinvointi-Suomessa ”[s]en sijaan että kansa olisi omaksunut sivistyksen, se itsetunnon saatuaan veti sivistyneistön alas – rahvaan ruhjovalla ylivoimalla”, Linkola (2004: 237) kirjoittaa vuonna 2000 *Hiidenkivessä* ilmestyneessä esseessä ”Mietteitä ja muistoja vanhasta sivistyneistöstä – näkökulma vuosisadan aatehistoriaan”. Yhteiskunnan tasa-arvoistuminen ja sosiaalinen liikkuvuus ovat merkinneet *tasoittumista*: vanha sivistysihanne, ennen muuta henkisten ja kulttuuristen arvojen asettaminen materiaalisten yläpuolelle, on paremmissakin piireissä väistynyt mammonan palvonnan tieltä. Niinpä Linkolan mielestä ”[e]lämme historian syvimmän alennustilan aikaa, törkeän pelkistetyn materialismin, rahan valtakautta – sen materialismin, jonka liejusta ihminen aikaisempina aikakausina on yrittänyt ponnistella ylös, ja osaksi onnistunutkin” (mts. 248).

Linkolan antimodernista näkökulmasta katsottuna olemme jääneet vaille todellista edistystä eli henkistä kasvua, ja siksi luontokin kärsii. Teollinen aikakausi Suomessa ja kaikkialla muualla on tarkoittanut vain materiaalisen hyvinvoinnin lisääntymistä, ja banaaleimmillaan usko edistykseen on latistunut pelkäksi intoiluksi uusista kulutustavaroista, joiden todellinen arvo on kyseenalainen. Ihminen ei ole muuttunut miksikään. Jo vuosituhansia ennen modernia aikaa on ollut selvää, että tekninen kehitys on ihmislajin luonteen vuoksi vääjäämättä ennustanut tuhoa: ”Näkevä poikkeusyksilö on jo aikaa ennen Nostradamusta, heti kun kivikirves keksittiin, intuitiivisesti tajunnut, että ihmislaji rynnistää niin nopeasti kuin pystyy kohti tuhoa, tai kohti edistystä, nehän ovat rajallisessa maailmassa synonyymejä. [– –]” (Linkola 1989: 72). Linkola asemoi itsensä ironisen itsetietoiseksi poikkeusyksilöksi ja profeetaksi, ikään kuin ainoaksi näkijäksi, joka suurisuuntaisesti nimetyn kirjoituskokoelman *Johdatus 1990-luvun ajatteluun* esipuheessa huoahtaa: ”Raskasta on ollut nähdä ja raskasta ennustaa ja raskasta kokea koko oikeassa olemisen yksinäinen kirous” (mts. 6).

Edistysmyytillä on Linkolan mukaan yhä keskeinen sijansa kulttuurissamme, vaikka teollisen aikakauden pimeimmät puolet, ennen muuta ympäristöongelmat, ovat jokaisen nähtävissä. Näemme kaikki ”[v]äestöräjähdyksen, ehtyvät luonnonvarat, ilmakehän rikin, otsonin, hiilidioksiditasapainon, eroosion, aavikoitumisen, asfaltoitumisen, saastumisen, meren öljyyntymisen, myrkyt, sademetsät, Suomen metsät...” (Linkola 1989: 71). Silti ”ihmisen psyykinen koneisto” toimii niin, ”että useimmat torjuvat nämä tosiasiat – useimmat niistäkin, jotka luulevat ne myöntävänsä” (mts.).

Antimoderniuden eettisenä ytimenä ja myös Linkolan ajattelun keskeisenä eetoksena on valistunut pessimismi, kokemukseen ja historiaan perustuva epäily ihmisluontoa kohtaan (vrt. King 2016: 114).

Linkolalta inspiraatiota ja vaikutteita ammentanut Antti Nylén (s. 1973) hahmottaa edistysmyytin ongelman teologisin käsittein: ”Pohjimmiltaan modernius on perisyntin kieltämistä; on päätetty, että ihmisluonto on hyvä, että ihminen on viisas, lempeä, hieno” (Nylén 2010: 221). Linkola ymmärtää moderniuuden eettiseltä ja ekologiselta kannalta samaan tapaan kuin Nylén, vaikka uskonnollisilla myyteillä ei ole sijaa hänen ajattelussaan. Toisin kuin itsepintaisesti yhä halutaan uskoa, ihminen lajina saati moderni ihminen ei ole *homo sapiens*, viisas ihminen, vaan ympäristökatastrofin myötä kaiken hävittävä *homo destructivus* (Linkola 1989: 72). Edistysusko on humanistista hybristä ja samalla, toiselta puoleltaan, mukavuudenhaluun perustuvaa todellisuuden kieltämistä, takertumista elintasoon. Linkola pyrkii aktivoimaan meissä lukijoissa ja kuulijoissa pinnan alla piileviä mielialoja, jotka ajaisivat meidät pois mukavasta ja ahdistavasta vankilastamme.

Versluisin (2006) erittelyn mukaan antimoderniuudessa ilmenee huoli, joka koskee teknis-taloudellisen modernisaation rapauttavaa vaikutusta yhteen tai useampaan kolmesta elämänalueesta: kulttuuriin, elämän henkiseen ja hengelliseen ulottuvuuteen ja/tai luontoon.⁸ Versluisin analyysiin sekä Compagnonin (2005) ja Kingin (2016)⁹ perspektiiveihin suhteuttaen voidaan todeta viime vuosisatojen antimodernin ajattelun keskittyneen kulttuurin rapping narratiiveihin, henkisyiden ja hengellisyyden kysymyksiin ja/tai ekologiaan ongelmiin. Kaikissa näissä antimoderniuuden muodoissa ovat korostuneet henkiset arvot, jotka koetaan materialistiselle sivilisaatiolle vastakkaisiksi. Kulttuuriset, esteettiset sekä henkisyttä ja hengellisyyttä koskevat kysymykset ovat usein nivoutuneet luontoajatteluun, kuten vaikkapa jo Rousseau’n henkisessä romantiikassa tai Ralph Waldo Emersonin (1803–1882), Henry David Thoreau’n (1817–1862) ja John Ruskinin (1819–1900), eräiden esseistiikan klassikoiden, ajatuksissa paluusta luontoon.

Linkolasta ja muista syväekologisista ajattelijoista poiketen varhaisessa antimodernissa luontoajattelussa huoli ei kohdistunut niinkään luontoon itsessään vaan ennemmin kulttuuriin ja ihmisen sisäisyyteen: luonnonläheisyys ja askeettisuus palvelivat henkistä ja hengellistä elämää (ks. Versluis 2006: 96–97). Ihmiskeskeinen (sosiaali)psykologinen ja esteettinen perspektiivi on kuitenkin tärkeä myös Linkolan syväekologiseksi luonnehditussa ajattelussa. Se kulkee rinnan syväekologisen näkökulman kanssa ja tulee esille paitsi Linkolan argumentaatiossa myös hänen värikkäissä luonnonkuvauksissaan, joissa tekstien kirjallisuudellisuus eli esseistiikalle ominainen tyylin etualaistuminen korostuu. Kasvien ja eläinten maailma estetisoituu, henkistyy ja inhimillistyy: luonto tulvii elämäniloa, linnut seurustelevat keskenään kuin ihmiset ja loikoilevat puiden oksilla nauttien joutilaisuudestaan (ks. Tuomivaara 2008: 31).

⁸ Olen käsitellyt aiemmassa artikkelissani (Ahmala 2018) Antti Nylénin antimoderniutta, jossa ekologiset, kulttuuriset ja hengelliset kysymykset ovat kaikki keskeisiä. Toisessa artikkelissani (Ahmala 2020) olen tarkastellut Volter Kilven konservatiivista antimoderniutta, jossa huoli kohdistuu ennen muuta kulttuuriin. Linkolalle tärkeimpiä ovat ekologiset ongelmat, jotka samalla kietoutuvat kulttuurisiin ja ihmiselämän mielekkyyttä koskeviin kysymyksiin.

⁹ Myös King (2016: 25) viittaa Versluisin erittelyyn.

Moderniin kulttuuriin kuuluu rationaalisuuden ja mitattavan tehokkuuden ihannoiti, joka ylläpitää ja motivoi ”edistyksen” koneistoa (ks. Calinescu 1989: 42–43; Lears 1994: 7). Estetiikan korostus voi tässä henkisessä ilmanalassa olla vastarinnan muoto, niin kuin se on Linkolalle. Vuoden 1995 esseessä ”Alennuksen aika” Linkola (2004: 203) kirjoittaa painokkaasti kauneuden olevan – eikä vain hänelle, vaan ihmiselämän merkityksellisyydelle ylipäänsä – ”aina keskeinen ja luovuttamaton arvo, jonka jälkeen esimerkiksi sellainen arvo kuin taloudellisuus tulee vasta valovuosien päässä perässä”. Voidakseen hyvin ihminen tarvitsee kauneutta siinä missä ruumiin ravintoa.

Kaikki moderni ei suinkaan ole Linkolallekaan tuomittavaa. Hän arvostaa kiihtyneeseen tahtiin edistynyttä tiedettä, ja tieteelliseen tietoon viittaaminen on myös keskeistä monen hänen tekstinsä argumentaatiossa ja retoriikassa. Piirre korostuu jo Linkolan ensimmäisessä teoksessa, sodanvastaisessa pamfletissa *Isänmaan ja ihmisen puolesta. Mutta ei ketään vastaan* (1960), jossa nuoren intellektuelliryhmän ajatuksia sanoiksi pukeva Linkola vetoaa erityisesti psykologiseen ja sosiologiseen tutkimukseen puhuessaan armeijoiden ja sotien järjettömydestä. Esseessä ”Elämän ja kuoleman rintamalinjat” (1967) Linkola valittaa, että

[e]i ole pantu alullekaan suurisuuntaista väestön viihtyvyytustutkimusta, joka geneetikkojen, kansatieteilijäin, lääkärien, psykologien ja yhteiskuntatieteilijöiden jättämäisenä yhteistyönä kykenisi hankkimaan syvällisiä ja tarkkoja tietoja siitä, minkätyyppistä [sic] yhteiskuntamuotoa tarvittaisiin, jotta pääosalle väestöä saataisiin todellinen elämän maku suuhun. (Linkola 2015: 148.)

Sen sijaan, että tiede valjastettaisiin tämän kaltaisiin hyödyllisiin hankkeisiin, nykyajalle on ominaista tiedon sivuuttaminen silloin, kun tieto sotii edistysarhaista ajanhenkeä vastaan. Esimerkiksi vuoden 1964 esseessä ”Ihminen, luonto ja yhteiskuntasuunnittelu” Linkola pääättelee, että

[k]un pidämme mielessä, että muutokset väestön synnynnäisessä rakenteessa tapahtuvat luonnonvalinnan hitaan mekanismin kautta todellakin vain vuosituhan-sissa, ymmärrämme, että sellainen kumous johon teknis-taloudellinen rynnistys näyttää johtavan vain parin sukupolven aikana, ei johda eikä voi johtaa muuhun kuin täydelliseen mielenterveydelliseen katastrofiin. (Linkola 2015: 96.)

Kivikirveestä saakka rynnistyksemme on perustunut ihmislajin luontaisiin taipumuksiin, mutta luontomme on syössyt meidät luonnottomaan elämään, sillä saavuttamamme ”nykyaikainen länsimainen kulttuurimuoto on ristiriidassa jokaisen ihmisen tärkeimmän tarpeen kanssa” (Linkola 2015: 98).

Linkolan ekologinen antimodernius näyttäytyy hänen tuotantaan kokonaisuutena tarkasteltaessa antidemokraattisena, teknologia-vastaisena ja enimmäkseen pessimismiin kallistuvana, vaikka siinä voidaan havaita myös ajan mittaan tapahtuvia muutoksia ja ristiriitaisia ja ambivalentteja aineksia. Linkolan antimoderni äänivihreys on kaukana punavihreästä tai sosiaaliliberaalista¹⁰ vihreän politiikan valtavirrasta. Hänen ehdotuksensa vihreän liikkeen ohjelmaksi (ks. Linkola 1987) tyrmättiin-

¹⁰ Esimerkiksi Vihreiden entinen puheenjohtaja Ville Niinistö määrittelee itsensä sosiaaliliberaaliksi ja näkee Vihreät edistyspuolueiden perinnön jatkajana, ”sosiaaliliberaalina tai vasemmistoliberaalina liikkeenä”. Niinistön mukaan Vihreät ovat ”jalostaneet tätä [sosiaaliliberalismin] perintöä ekologisen kestävyuden ajattelulla”. (Syrjämäki 2012.)

kin 1980-luvulla: pehmeämmän linjan enemmistövihreät halusivat pitää kiinni demokratiasta, hyvinvointiyhteiskunnasta ja muista humaaneiksi mieltämistään arvoista, joihin takertuminen on Linkolan mukaan heikkoutta ja viime kädessä itsetuhoisuutta, kun tarvittaisiin radikaaleja toimia maapallon hyväksi.

Linkolan antimodernius ja suomalaiset tunteet

Varhaisimmista kirjoituksistaan lähtien, kuten alun perin *Ylioppilaslehdessä* vuonna 1960 ilmestyneessä esseessä ”Runo-Suomi vai hyvinvointivaltio”, Linkola näkee edistyksen ja talouskasvun päänäpintymät uhkina luonnon ja ihmisen hyvinvoinnille. ”Runo-Suomi” -esseen Linkola kyseenalaistaa sitkeän uskomuksen, jonka mukaan meidän on kaiken aikaa uudistuttava ja pyrittävä eteenpäin, ikään kuin muuten sortuisimme taaksepäin kaatuen. ”Emme me ollenkaan tuhoudu, vaikka elelisimme aivan hissukseen”, Linkola (2008: 15) väittää ja arvelee kapitalismille ominaisen ajatuksen ”armottomasta kilpailusta” olevan ”lähinnä insinöörien päissä syntynyt fantasiakuvitelma”. Insinööri näyttäytyy ajanhengen tyyppihenkilönä, levottomana *homo faberina*, joka ei ymmärrä, että hyödyllisintä olisi hidastaa ja pysyä välillä paikallaankin. Samanlaista sokean itsetuhon mentaliteettia edustaa Yhdysvaltojen talouskasvuun orientoitunut kulttuuri, sillä Linkolan ironisen luonnehdinnan mukaan Amerikka koostuu ”kaikkien kansojen tarmo- ja puuhaihmisistä” (mts. 17).

”Runo-Suomi” -esseen otsikkoonkin sisältyy ironiaa. Viitatessaan runouteen Linkola puhuu nostalgisesta ja anakronistisesta menneisyyden ihailusta, josta edistysintoilijat häntäkin syyttänevät. Kuten idän laulumailta vielä 1900-luvun alkupuolella autenttista suomalais-ugrilaista kulttuuria etsineet Karjala-intoilijat, teollistamista ja hyvinvointivaltiota vastustava entisen elämän ihailija voi näyttäytyä koomisena hahmona.¹¹ Naureskelijoiden mielestä ei ole mahdollista tai toivottavaakaan kääntää ”kehityksen” suuntaa. Myöhemmässä esseessään ”Elämän ja kuoleman rintamalinjat” (1967) Linkola rinnastaa vastaavasti ivallisen puheen ”runo-Suomesta” impivaaralaisuuden käsitteeseen, tuohivirsuihin ja syytöksiin jämähtämisestä ”Aatamin aikakaudelle” (Linkola 1971: 153).

Linkola viljelee usein myös itseironiaa, kuten ”Runo-Suomi” -esseessäkin, mutta hänen ajatteluunsa ja estetiikkaansa kuuluu täysin vakavasti otettavaksi tarkoitettu kaipuu menneeseen. Esimerkiksi ”Elämän ja kuoleman rintamalinjat” -esseessä Linkola (2015: 146) valitsee vanhojen suomalaisten maaseutumaisemien tuhoa, ”luonnonmaise- man yhä armottomampaa kiristämistä taloudellisen tuotannon palvelukseen ja vanhan kansallisen kulttuurin hävittämistä, sen maaseudun, joka on kasvanut kullakin paikkakunnalla luonnon mukana ja on osa luontoa”. Maiseman kokeminen ja suomalainen elämäntapa ja kansanluonne ovat yhtä.¹² Elinvoimaiselle luonnolle ja sen kanssa yhteiselossa kukoistavalle

¹¹ Joel Lehtonen kuvasi kärjistetyksi tällaista omalla tavallaan Don Quijotea muistuttavaa karelianistia romaaninsa *Kerran kesällä* (1917) ja novellikokoelmansa *Kuolleet omenapuut* (1918) maisteri Bongmanissa.

¹² Markus Leikola (2019: 10) luonnehtii hänen omia runojaan, Linkolan tekstiä ja Juha

kulttuurimaisemalle on Linkolan näkemyksen mukaan ominaista paikallisten muotojen kirjava moninaisuus. Kansallinen kulttuuri koostuu paikallisista muodoista. Modernisaatio merkitsee sen sijaan yhtenäistyvän, globaalin kulutus- ja hyvinvointikulttuurin voittokulkua ja samalla luonnon tyypistymistä käsillä oleviksi resursseiksi.

”Runo-Suomi”-esseessä korostuvat syväekologisen perspektiivin sijaan teollistumiskehityksen kielteiset psykologiset vaikutukset. Ne koskevat erityisesti suomalaista ihmistä, sillä Linkolan (2008: 17) mielestä ”[I]änsimaisen kireän elämäntahdin aluevaltauksiset tuntuvat ilmeisesti huomattavan tuskallisina juuri suomalaisessa mielenlaadussa [– –]”. Metsiin ja järviin kiintynyt suomalainen kärsii tullessaan temmatuksi vuosisatojen aikana hänen luonnokseen muodostuneesta agraarielämästä rumaan ja ahdistavaan teollisuusyhteiskuntaan.

”Vihreän liikkeen tavoiteohjelmassa” Linkola kirjoittaa kansassa kytevästä kapinahengestä:

Suomessa on teollistuminen tapahtunut lyhyempänä ajanjaksona ja tehokkaammin ja maiseman käsittely ollut armottomampaa kuin missään muualla maailmassa. Tästä on seurannut erityinen karheus kansalaisten kohtelussa, vielä dramaattisemmat sopeutumisvaikeudet kuin muualla ja siten myös oppositio- ja kapinamieliala osassa väestöä. Siirtyminen takaisin eloonjäämisen yhteiskuntaan on kivuttomampaa kuin muissa maissa, joissa teollinen perinne on jo vanhempi ja siteet maatalousyhteiskuntaan ja sen tietotaitoon vaikeammin katkenneet. Tämä selittää esim. Länsi-Saksan sinänsä urauurtavien vihreiden epätoivoisen haparoinnin ohjelmakysymyksissä. (Linkola 1987: 126.)

Suomalaisissa on potentiaalia antimoderniin vastarintaan. Linkola on kuitenkin esittänyt Suomen kansasta myös varsin kielteisiä luonnehdintoja. Koska teollisuus ja hyvinvointivaltio ovat kehittyneet lyhyessä ajassa ja Linkolan (1987: 126) näkemyksen mukaan ”dramaattisin sopeutumisvaikeuksin”, suomalaiset tuntevat selkäytimessään kaipuun entiseen ”runo-Suomeen”, mutta esimerkiksi vuoden 1968 esseen ”Henkilökohtaisten uhrausten ja tekojen merkitys” provokaattori-Linkolalle ”Suomen alkeellinen nousukaskansa ei ole kauniin ja puhtaan luonnon, ihmiselle soveliaan elinympäristön arvoinen” (Linkola 1979: 11). Vuoden 1983 itsenäisyyspäivän puheessa suomalainen on tosin ”valistuneempi ja tietoisempi, sivukatuja ja sydänmaiden syrjäkyliä myöten, kuin tavallinen ihminen missään muussa maassa” (Linkola 1989: 62). Mutta suomalainen on myös ”ujompi, arempi, kyynisempi ja henkilökohtaisia riskejä enemmän kaihettava kuin ihminen missään muualla maailmassa” (mts.). Hän on ”alamainen, ei kansalainen. Ja sen ansiosta hänellä on synkempi, tehokkaampi, taitavampi ja itsevarmempi virkavalta niskassaan kuin missään muualla” (mts.).

”Runo-Suomi” -esseen Linkola maalaillee ihanteellista kuvaa perinteisestä suomalaisesta agraarielämästä, jota määrittävät harmoninen yhteys luontoon, kova ruumiillinen työ sekä suloinen joutilaisuus, joka päivän päätteeksi palkitsee raadannan. Nykyaikaisiin mukavuuksiin takertuneen suomalaisen mielikin tuntee Linkolan mukaan pohjimmiltaan kaipuuta ”Runo-Suomeen”, luonnon kiertokulun ja ruumiillisen työn ryt-

---

Metson Linkolasta ottamia valokuvia yhdistävässä teoksessa *Sielunmessu* (2019) osuvasti maisemaa luonnon ja kulttuurin kohtaamispaikaksi.

mittämään elämään. Niinpä suomalainen on vuoden 1983 itsenäisyyspäivänä puhuvan Linkolankin (1989: 58) mielestä ”ahdistuneempi, surullisempi ja huonovointisempi kuin koskaan historiassa”.

Linkolan suomalaiseen luonteeseen yhdistämää *dolce far niente* -asennetta voidaan verrata klassisiin kansankuvauksen hahmoihin, kuten Joel Lehtosen *Putkinotkon* (1919–1920) Juutas Käkriäiseen tai Veikko Huovisen *Havukka-ahon ajattelijan* (1952) Konsta Pylkkäseen, joiden kummankin aitoa elämää on tulkittu kiireettömänä luonnonläheisyytenä. Nyky-Suomi on sen sijaan Linkolan (1989: 86) mielestä ”verinen kilpailu- ja kasvuyhteiskunta”, jossa ei ole sijaa joutilaisuudelle. Lehtosen Käkriäistäkin on kuitenkin luontevinta tulkita siten, ettei hän oikeastaan välttele työntekoa pelkkää velttouttaan, vaan hänen näennäisen luonteenomaisessa saamattomuudessaan yhdistyvät depressiivinen lamaan-tuneisuus ja uppiniskainen kapina olosuhteita vastaan. Jos Juutas saisi vapaasti toteuttaa itseään, hän luultavasti myös työskentelisi ahkerammin, ehkä alkaisi jopa muistuttaa Väinö Linnan Koskelan Jussin tapaista uudis-raivaajaluonnetta. Vuoden 1983 Linkolan mielestä vastaavasti suomalaisessa ihmisessä ylipäänsä ”pitää majaa maailman sitkein ja raivokkain raivaajasielu – siitä tämä puskutraktorien ja kaivinkoneiden hurja kolke vielä senkin jälkeen kun joka kolikka on käännetty viisi kertaa ylösalaisin” (mts. 62).

Linkola ei viittaa ”Runo-Suomi”-esseessä Juutas Käkriäisen, Konsta Pylkkäsen tai vaikkapa utteran Saarijärven Paavon tapaisiin hahmoihin, mutta hänen mielikuvituksensa on, kuten hänen myöhemmissä teksteissäänkin, vahvasti kaunokirjallinen ja intertekstuaalinen, niin kuin esseistille sopii. Esseessä ”Mietteitä ja muistoja vanhasta sivistyneistöstä” Väinö Linnaa käsitellyt seminaari toimii pohjana Linkolan pohdinoille entisestä akateemisesta luokasta ja rahvaasta, joita kumpukaan Linna ei Linkolan mielestä kuvaa edustavasti. Kirjallisuus on myös väylä suomalaisen ihmisen sielunmaisemaan. Esimerkiksi esseessä ”Elämän ja kuoleman rintamalinjat” kirjalliset kuvaukset kelpaavat todistusaineitoksi teollistumiskehityksen kielteisistä vaikutuksista: Linkola (2015: 148) toteaa lähteitään tarkemmin erittelemättä, että ”[s]ekä elämäntutkimuksellinen kirjallisuus että kaunokirjallisuuden ihmiskuvaus [– –] sisältävät verrattoman paljon enemmän hyvinvointiyhteiskunnan kritiikkiä ja sen aiheuttaman vieraantuneisuuden kuvausta kuin sen hyväksymistä”. Nousukasmaisesta hyvinvointi-Suomen kirjallisuushistoriassakin on nähtävissä antimoderni juonteensa.

Todellinen antimoderni ja konservatiivi eli elämän säilyttäjä ja suojelija ei saisi Linkolan (2015: 153) mielestä hätkähtää syytöksiä imperiaalaisuudesta, taantumuksellisuudesta tai ”kehityksen jarruttamisesta”. Jotta elämä voisi voittaa eli suomalainen luonto ja koko planeetta elvyttää monimuotoisen vitalisuutensa, miltei kaikessa olisi palattava taaksepäin. Esiteollisen ajan kulttuuriperinteellä olisi kestäville elämänmuodoille annettavaa (ks. Koskinen 2008: 144 ja passim.). Kuten Peter Kingin (2016) antimodernissa konservatismissa, säilyttäminen, kiintyminen, tyytyminen ja pysähtyminen ovat Linkolallekin syvintä viisautta, vaikka King ei Linkolasta poiketen keskity ekologisiin kysymyksiin. ”Runo-Suomi”-esseen Linkola (2008: 15–16) puhuu ihannoivasti paitsi entisestä suoma-

laisesta agraarikulttuurista myös Intian onnelliselta vaikuttavista köyhistä sekä Adrianmeren ympärillä elävistä ihmisistä, jotka ”ovat köyhiä kuin kulkukoirat, asuvat epähygieenisesti, laulavat, nauravat, rakastelevat ja säteilevät elämäniloa”. Näille ihmisille, jotka ovat eläneet hiljaisesti vailla kasvua ja edistystä, ”ei ole käynyt mitenkään – mitään saalistajaa ei ole ilmaantunut” (mts.). Yksinkertainen ja luonnonläheinen elämä näyttäytyy inhimillisesti ja ekologisesti kestäväksi. Linkolan ihanne ei kuitenkaan missään vaiheessa ole ruusuiseksi tulkittu kuva primitiivisyydestä vaan luonnonläheisyyden ja kulttuurin yhdistelmä, jota hän ”runo-Suomellakin” tarkoittaa.¹³

Varhaisen ”Runo-Suomi”-esseen ja pasifistisen pamfletin *Isänmaan ja ihmisen puolesta. Mutta ei ketään vastaan* (1960) vaiheessa Linkolan ihmiskuva ja käsitys modernien yhteiskuntien kehitysmahdollisuuksista näyttävät myöhempään Linkolaan verrattuna optimistisilta. ”Runo-Suomi”-esseen Linkolan (2008: 15) mielestä ihminen lajina voisi olla muutakin kuin ”häikäilemätön kilpailija ja kyynärpäiden käyttäjä, kunhan se niin johdettaisiin”. *Isänmaan ja ihmisen puolesta* -pamfletissa Linkola (2010: 50–52) vastustaa Oswald Spenglerin, erään antimodernin ajattelun klassikon, pessimististä käsitystä ihmisen muuttumattomuudesta. Pasifisti-Linkolan mukaan humanisuus on todellisuudessa vallannut alaa, mistä todistavat aatehistoria, ”joka osoittaa ihmislajin hyvinkin nopeaa kehitystä eettisesti oivaltavana olentona”, sekä orjuuden lakkauttamisen, uskonnonvapauden ja ”yli maanpiirin ulottuvan hyväntekeväisyystoiminnan” tapaiset edistysaskeleet (mts. 51). Sittemmin, vuosikymmenten kuluessa Linkolan teksteistä on totuttu lukemaan useimmiten pessimistisempiä, ahdistuneempia ja ankarampia äänenpainoja. Etenkin *Toisinajattelijan päiväkirjasta* -kokoelmasta (1979) alkaen Linkolan ajattelu on kehittynyt radikaalimmaksi, antimodernimmaksi ja pessimistisemmäksi. Hiljainen luonnonsuojelu ja hektisen elämän alasajo eivät näytä enää riittävän kasvavan hädän edessä, vaan moderni teollisuusyhteiskunta on tuhottava tarvittaessa väkivaltaisain keinoin.

Versluis erottaa toisistaan kovan ja pehmeän antimoderniuden. Kovan linjan antimodernit pyrkivät eroon koko teollisesta yhteiskunnasta ja saattavat suosia väkivaltaisiakin keinoja, kuten Yhdysvalloissa vaikuttanut ekoradikaali terroristijärjestö Earth Liberation Front tai Unabomberina tunnettu luddiittiterroristi Theodore Kaczynski (s. 1944).¹⁴ Pehmeämpi antimodernius pyrkii sen sijaan loivempaan korjausliikkeeseen, moderniuden ylilyöntien taltuttamiseen. (Versluis 2006: 99–106.) Linkolan antimodernius on selvästi kovaa, vaikka hän ei ole

¹³ Puhuttaessa tasapainoisesta luontosuhteesta viitataan usein alkuperäiskansojen perinteisiin elämäntapoihin. Linkolan ystävä ja varhaisen vihreän liikkeen vaikuttaja Eero Paloheimo kertoo sen sijaan 1970-luvun lopun Linkolan, ”Runo-Suomi”-esseen aikoihin nähden katkeramman ja pessimistisemmän miehen, olleen ”sitä mieltä, että samaa roistoporukkaa ne ovat kuin mekin: siitä lähtien kun ihminen keksi kivikirveen, se on hävittänyt maailmaa” (Kylänpää 2017: 279).

¹⁴ Kirjepommittaja Kaczynski lähestyi vuonna 2014 Linkolaa kirjeitse. Kylänpään (2017: 433) mukaan ”[h]äntä kiinnosti, olivatko suomalaiset ymmärtäneet ympäristön tuhoamisen ja modernin teknologian yhteyden”. Linkola ei kuitenkaan ”jaksanut vastata” (mts.). Uudempina kovan linjan ekologisina antimoderneina voidaan mainita esimerkiksi ekofasisteiksi itseään luonnehtineet vuoden 2019 joukkomurhaajat Uuden-Seelannin Christchurchissa ja Texasin El Pasossa.

toteuttanut joskus elättelemiään terroristisia fantasioita. *Toisinajattelijan päiväkirjasta* on omistettu Rote Armee Fraktionin ”Andreas Baaderille ja Ulrike Meinhofille, heidän ehdottomuudelleen ja heidän ani harvoille aseveljilleen”, sillä ”[h]e ovat tienviittoja – ei Jeesus Nasaretilainen eikä Albert Schweitzer” (Linkola 1979: 5). Tinkimättömimmät ja fanaattisimmat ihmiset ja liikkeet, poliittiselta väriltään niin punaiset kuin mustatkin, kelpaavat Linkolalle esimerkeiksi metodista ja moraalista ryhdistä – sen lisäksi, että omistuskirjoituksessakin on tietenkin kyse provokaatiosta. Kylänpään (2017: 358) mukaan Linkola puhui 1980-luvulla lähipiirilleen avoimesti ajatuksesta ”räjäyttää Inarin Paatsjoen silta, jotta puun tuonti Venäjältä Suomeen saataisiin loppumaan”. ”Eräs radikaali puolituttu” ehdotti puolestaan kirjeessä Linkolalle ”paperitehtaiden räjäyttämistä ja metsätraktoreiden tuhoamista” (mts.). ”Ajateltiin, että kierrettäisiin Suomea, ja kun traktorit seisoivat yöllä työmailla, pantaisiin vähintäänkin sokeria niiden tankkeihin, mutta siitäkään ei tullut mitään”, Linkola kertoo (mts.).

Moderniuteen sairastuneen ihmiskunnan ja luonnon toipumisennuste ei ole hyvä, ja nousukasmainen hyvinvointi-Suomi on eturintamassa matkalla kohti tuhoa. Kuten Kylänpää (2017: 424) tulkitsee, teoksen *Voisiko elämä voittaa – ja millä ehdoilla* (2004) nimen voi kuitenkin katsoa kertovan ”toivon mahdollisuudesta”. Linkolan itsensä mukaan kokoelmassa ”[t]oiveikkuus tulee siitä, että koetin tehdä niistä [kirjoituksista] mahdollisimman houkuttelevia, jotta lukijat innostuisivat noudattamaan vaatimuksiani elämän säilyttämiseksi” (Kylänpää 2017: 424). Kaikessa pessimistisyydessään 2000-luvun taitteen Linkola elätteli toiveita siitä, että hän voisi osaltaan olla synnyttämässä edes pieniä muutoksia parempaan suuntaan.

Linkolan maine ja vaikutus

Linkola on 1960-luvulta alkaen tullut tunnetuksi keskeisenä suomalaisena toisinajattelijana.¹⁵ Sekä teksteissään että julkisissa esiintymisissä näyttävänä hahmona hän on saanut osakseen paljon hyväksyviä arvioita tai vähintäänkin ymmärrystä, vaikka hänen ympäristöongelmiin tarjoamansa ratkaisut, ennen muuta vaatimukset ihmisten määrän karsimisesta, ovat voineet vaikuttaa pöyrityttäviltä. Linkola on säästynyt laajamittaiselta teilaukselta, vaikka hänen sanomaansa on usein myös arvosteltu voimakkaasti, kuten vuonna 1983, kun hänelle myönnettiin Eino Leinon palkinto (ks. Kylänpää 2017: 303–305). Linkolan asemasta kertoo muun muassa se, että hän sijoittui vuonna 2004 järjestetyssä *Ylen* Suuret suomalaiset -äänestyksessä sijalle 18 päihittäen muiden muassa Akseli Gallen-Kallelan ja Mauno Koiviston (ks. Teikari 2017).

Moni on arvostanut kalastajaksi ryhtynyttä sivistyssuvun vesaa – ehkä vain mediahenkilönäkin, hänen tekstejään lukematta – koska on

¹⁵ Kylänpää tosin huomauttaa, ettei Linkola itse pitänyt ”toisinajattelija”-nimityksestä, koska ”jokainen joka ajattelee, on hänen mielestään toisinajattelija. Niin harvinaiseksi on ajattelu käynyt.” (Kylänpää 2017: 8.) Näin ei kuitenkaan ilmeisesti ole aina ollut, onhan Linkolan vuonna 1979 ilmestyneen kokoelman nimenä *Toisinajattelijan päiväkirjasta*.

mieltänyt hänet älyllisesti rehelliseksi ja moraalisesti suoraselkäksi. Erno Paasilinna, toisinajattelija ja keskeinen esseisti hänkin, kirjoittaa Linkolan tinkimättömästä elämästä kunnioittavaan sävyyn Finlandia-palkitun esseekokoelmansa *Yksinäisyys ja uhma* (1984) esseessä ”Syyskalassa Pentti Linkolan kanssa”, vaikka myös Paasilinna on arvostellut Linkolan ajattelun teknologiavastaisia, kansalliseen kulttuuriin käpertyviä ja rasistisina näyttäytyviä piirteitä (ks. Kylänpää 2017: 229–230). Paljon toistellun luonnehdinnan mukaan Linkola ”eli kuten opettikin”, piti kiinni luonnonmukaisesta elämästään kärsimyksiä uhmaten. Nykyisten ekologisten liikkeiden 1800-lukulainen edeltäjä Thoreau kokeili ”elämää metsässä” vain kahden vuoden ajan, mutta Thoreauta hengenheimolaisenaan pitäneen Linkolan moraalilla ei sallinut luopumista elämäntavasta, jonka hän valitsi jo 1950-luvun lopulla (ks. Kylänpää 2017: 124, 211–212).

Linkola kirjoitti avoimesti psyykkisistä ongelmistaan, joiden yhteys hänen luontoajatteluunsa on kaksisuuntainen. Tässäkin hänen voidaan katsoa resonoivan suomalaisen tunneyhteisön kanssa, kuten Salla Tuomivaara tulkitsee:

Suurta tuskaa on usein seurannut suuri masennus. Linkolan kirjoitukset ovat arvokkaita jo yksin siinä, että ne tuovat esiin suomalaisen miehen, pohtivan ihmisen ja huono-osaisten tuskan ja murheen, itkun, depression ja itsemurha-ajatukset. Hän kirjoittaa sekä omista että koko kansan piilottamista kyyneleistä ja masennuksesta. (Tuomivaara 2008: 35.)

Linkola itse sanoi kirjoittamisen olleen terapiaa paitsi hänen omaan suruunsa ja vihaansa myös muiden ahdistukseen (Kylänpää 2017: 309). Sikäli kuin häntä lukiessa toteutuu jonkinlainen katharttinen vaikutus, kielellisellä taituruudella lienee siinä osuutensa.

Linkola taipuu moneen, mikä ilmenee hyvin esimerkiksi Tere Vadénin toimittamassa esseantologiassa *Linkolan ajamana* (2008), jossa Linkola on monin paikoin myös rankan arvostelun kohteena.¹⁶ Kuten Salla Tuomivaara (2008: 35) arvioi esseessään, Linkola voi tuntua siemättömimmältä silloin, kun hän on pessimistisimmillään. Sekä Eero Paloheimo että Timo Hännikäinen ovat toisaalta puhuneet Linkolasta sijaiskärsijänä: monen mielestä hän on periaatteessa oikeassa, ja moni voi puhua hänestä kunnioittavasti, mutta harva voisi kuvitella elävänsä kuten hän tai kärsivänsä luonnon puolesta yhtä voimakkaasti edes ajatuksiinsa (Hännikäinen 2017; Kylänpää 2017: 426). Kuten Ville Lähde (2008: 96) samansuuntaisesti toteaa, talouselämän tiikerikin voi puheissaan yhtyä Linkolan ajatuksiin – periaatteessa – ja jatkaa elämäänsä entiseen malliin. Lähteen tulkinnan mukaan Linkolan hahmosta voi äärimmillään tulla ”kätevä resepti fatalismille”, koska siihen voidaan ”siirtää kaikki se huoli ja epävarmuus, jota nykytilanteessa tunnetaan” (mts. 93). Linkola voidaan nähdä myös viihdyttävänä hahmona: eksentrisen kalastaja osoitti omanlaistaan suomalaista hulluutta, jääräpäistä individualismia ja ”sisua”, ja hänen teksteilleen ja puheilleen ominaiset provokaatiot, iro-

¹⁶ Kokoelman alussa on julkaistu eräs Linkolan keskeisistä teksteistä, esse ”Runo-Suomi vai hyvinvointivaltio” (1960), jota olen myös tässä artikkelissa käsitellyt varhaisen Linkolan paljon puhuvana avaintekstinä.

nia ja huumori on helppo kokea viihdyttäväksi. Nimimerkki Phtirius esitti vuonna 1974 Luonto-Liiton Molekyyli-lehdessä tästä Linkolan virikkeitä tarjoavasta puolesta kriittisen arvion, joka ei ole vailla totuus pohjaa: ”Kovapuheisesta ja tuuheapartaisesta Linkolasta on tullut kulutusyhteiskunnan hovinarri, joka kutsutaan aina paikalle viihdyttämään ikävystyneitä ihmisiä” (Kylänpää 2017: 233).

Linkola on paljolti antimodernissa affektiivisuudessaan tärkeä ajatuksen ja tyylin vaikutte monelle nuoremman polven esseistille, kuten kahdelle ajattelijoina niinkin erilaiselle kirjailijalle kuin muun muassa feministiksi itseään nimittäneelle Antti Nylénille ja maskuliinisesta kunniasta kirjoittaneelle Timo Hännikäiselle (s. 1979). Kuisma Korhosen (2013: 308) luonnehdinnan mukaisesti Hännikäisen ja Nylénin voidaan katsoa edustavan 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulta alkaen Savukeidas-kustantamon riveissä näkyväksi tullutta esseistityyppejä: ”akateemisesti sivistynyttä ja kansainvälisesti suuntautunutta nuorta vihaista miestä, joka halveksii modernia teknologista ja kapitalistista kehitystä”. Ajattelun tasolla yhteistä Nylénille ja Hännikäiselle ovat lähinnä Linkolalta tutut ekologiset huolenaiheet sekä – huomattavat erot huomioiden – omanlaisensa antimoderni asennoituminen (Nylénistä ks. Ahmala 2018). Hännikäisen kirjoituksissa ekologiset kysymykset ovat tosin vahvasti Linkola-vaikutteisen debyyttikokoelman *Taantumuksellisen uskontunnustus* (2007) jälkeen jääneet paljolti sivuosaan. Sen sijaan niissä ovat korostuneet Linkolankin ajattelusta olennaisena juonteena löydettävissä olevat oikeistokonservatiivisen kulttuurisen ja poliittisen antimoderniuden piirteet.

Kun Linkolaa on arvosteltu, häntä on äärimmillään luonnehdittu ekofasistiksi ja ihmisvihaajaksi (ks. esim. Kylänpää 2017: 284, 327; Lahtinen 2017). Ei olekaan ihme, että äärioikeistolaisiksi¹⁷ luonnehditut toimijat Suomessa ja muuallakin ovat löytäneet hänen teksteistään kaihakupohjaa ajatuskuluilleen, vaikka Linkolaa arvostetaan laajalti myös suomalaisen vasemmiston keskuudessa. Eräänä esimerkkinä Linkolan näkyvyydestä kansainvälisen äärioikeiston piirissä voidaan mainita se, että hänen viimeisen kirjansa *Voisiko elämä voittaa – ja millä ehdoilla* vuonna 2009 ilmestyneen englanninnoksen, Linkolan ainoan käännetyn teoksen, kustansi unkarilainen Arktos Media, joka tunnetaan yhtenä kansainvälisen ”alt rightin” keskeisistä julkaisukanavista. Englanninkielinen verkkosivusto <http://www.penttilinkola.com/> esittelee puolestaan Linkolaa hyvin kapeasta näkökulmasta ekofasistisena ajattelijana.¹⁸ Suomalaisen äärioikeistomedian piirissä Linkolaa on käsitelty esimerkiksi Timo Hännikäisen toimittamassa verkkolehti *Sarastuksessa* (<http://www.sarastuslehti.com>), joka luonnehtii itseään ”kansalliseksi ja eurooppalaiseksi, traditionalistiseksi ja radikaaliksi”. *Kansallinen vastarinta* -julkaisun toimituskin muisteli ”luonnonsuojelija ja kapitalismi- ja materialismikrii-

¹⁷ Käytän termiä ”äärioikeisto” paremman puutteessa. Käsitettä voidaan pitää monin tavoin ongelmallisena, muun muassa siksi, että monenkirjava äärioikeisto usein kyseenalaistaa markkinatalouden, joka on yksi vähemmän äärimmäisen oikeiston keskeisistä uskonkappaleista.

¹⁸ Sivusto linkittyy blogisivustoon <http://www.amerika.org>, joka kuvailee itseään sanoin ”äärimmäisimpänä oikealla” (“furthest right”).

tikko” Linkolaa kunnioittavaan sävyyn tämän kuollessa (<https://www.vastarinta.com/toimitus-muistaa-luonnonsuojelija-pentti-linkolaa/>). Eräissä *Sarastuksen* kirjoituksista Petteri Hillebrand, joka on kirjoittanut Linkolasta aiemmin *Synteisiin*, *Parnassoon* ja *Elonkehään*, erittelee Linkolan tuotannossa esiintyvää natsveja koskevaa puhetta ja jakaa viittaukset neljään ryhmään: ”Natsimyönteisiä on ehkä 10, natsikielteisiä 23, sekä-että-tyyppisiä 6 ja neutraaleja 10”. Natsveja sympatisoivat tekstinkohdat näyttävät sijoittuvan humanimman asenteen leimaaman varhaistuotannon jälkeiseen aikaan, ja ne ovat lisääntyneet sitä mukaa, kun Linkola on radikalisoitunut. (Hillebrand 2015.)¹⁹

Linkolan tuotannossa esiintyy oikeistolaisen nationalismin kanssa yhteensopimattomia aineksia, joista ilmeisimpiä ovat jatkuvat vaatimukset suomalaisten määrän vähentämisestä sekä varhaisen Linkolan passifismi ja ajatukset maailmanhallituksesta. *Isänmaan ja ihmisen puolesta – mutta ei ketään vastaan* -pamfletin Linkolalle (2010: 25) ”kansakunta- ja valtiojako vie meidät täydelliseen mielettömyyteen”. Väkivallattomuuden puolustus jäi kuitenkin 1960-luvulle, ja jo vuonna 1972 Linkola nimitti entistä itseään ”nyyhkypasifistiksi” (Kylänpää 2017: 218). Valtioiden väliset sodat olivat yhä järjettömiä, mutta luonnonsuojelussa väkivalta oli akuutin hädän edessä sallittua.

Linkola on vuosikymmenten ajan arvostellut maahanmuuttoa ja kehitysapua. Eräissä viimeisistä haastatteluistaan hän ehdotti väestönkasvun hillitsemiseksi kehitysavun lakkauttamista ja Euroopan rajojen sulkemista ja toivoi pakolaisten hukkuvan mereen (Söderkultalahti 2019). Näkökulma oli kaikessa kyseenalaisuudessaan tässäkin tapauksessa ekologinen: maahanmuutto ja kehitysapu levittävät tuhoisaa hyvinvoinnin kulttuuria ja mahdollistavat liikaväestön eloonjäämisen. Oikeistopopulisteista, kuten valtaviiran perussuomalaisista poiketen Linkola ei puolusta valkoisen miehen totunnaista elämäntapaa, eikä hän kannata edes suomalaisten lisääntymistä, mikä ennen muuta erottaa hänet vihertävämmästäkin äärioikeistosta. Linkolan (2004: 334) mielestä suomalainen ihminen on kesämökkeineen, autoineen ja lämmitysjärjestelmineen ”kallis, lähes käsittämättömän kallis luonnontalouden tuhoilainen, hirviö”. Ripeässä tahdissa modernisoitunut Suomi on ekologinen roistovaltio, joka olisi joutanut Neuvostoliiton miehittämäksi (ks. Linkola 1989: 57; Kylänpää 2017: 374) – mikäli otamme ajatuksen täysin tosisamme. Sosialismi on jo Linkolan varhaisessa ”Runo-Suomi”-esseessä kuvottava laumasieluisuuden ilmentymä, mutta luonnon kannalta huonosti toimiva talousjärjestelmä ja alhainen elintaso olisivat vain hyväksi. Provosoitessaan ja kärjistäessään Linkola sivuuttaa Neuvostoliiton huomattavat ympäristöongelmat.

Yhdysvalloissa dystooppisen huippunsa saavuttaneen kaupallisen kulttuurin ja globaalin kapitalismin vastustus on tuttua paitsi vasemmistön keskuudesta myös jo 1900-luvun alkupuolen fasisistisista liikkeistä, ja Linkolan agraarielämän ihannoinnissa on nähty yhtäläisyyksiä esimerkiksi Knut Hamsunin ja natsien ”Blot und Boden” -ajatteluun (ks.

¹⁹ Vaikka Hillebrandin artikkeli on ilmestynyt *Sarastuksessa*, se ei asennoidu natsismiin myönteisesti.

Kylänpää 2017: 364). Se nykyinen äärioikeistolaiseksi nimitetty ajattelu, jonka kanssa Linkolan monet ajatukset voivat valikoivasti tiettyjä puolia painottaen resonoida, sisältää vastaavasti voimakkaan antimodernin ja kapitalismin vastaisen juonteen. Tällainen ajattelu korostaa usein ekologisia kysymyksiä ja luontosuhteen merkitystä, kuten kansallissosialistinen Pohjoismainen Vastarintaliike. Sen muita määrittäviä piirteitä ovat lähinnä liberaalin demokratian, globalisaation ja monikulttuurisuuden vastustus sekä usein rotuajattelu. Kuten historiallinen fasismi ja natsismi, se tarjoaa estetiikkaa, rituaaleja ja myyttejä lääkkeiksi maallistuneen ja kulutuskeskeisen, ”rationaalisen” länsimaisen kulttuurin koettuun arvotyhjiöön, josta Linkolakin usein puhuu.²⁰

Demokraattisten markkinatalousyhteiskuntien vaalimien vapauksien sijaan Linkola korostaa velvollisuuksien ja moraalisen ryhdin merkitystä: sekä luonnon hyvinvoinnin että oman itsensä vuoksi ihmisen on voitettava huonompi itsensä. Vihreille vuonna 1985 pitämässään puheessa Linkola vaati ekologisen liikkeen jäseniltä sekä henkistä että fyysistä kestävyyttä ja kovuutta:

Hemmoteltujen lasten kammo velvoituksia ja mielivaltaisen vapauden rajoituksia kohtaan on hylättävä. On perustettava erittäin kiinteä ja kurinalainen järjestö, jolla on selkeä ja velvoittava ohjelma ja mieluiten yhdenmukaiset ulkonaiset tunnuksat. Keskusteluun haaskattu aika minimoidaan toiminnan hyväksi. Jäsenen perusvaatimuksena on henkilökohtaisen elämän uhraaminen. Hänen on ruumiinharjoituksilla hankittava hyvä terveys ja fyysinen kunto, oltava raitis ja elämäntavoiltaan esimerkillinen. Hänen on opittava kovettamaan itsensä tarvittaessa. Hänen on opittava ajamaan pienempien etujen ylitse suurempien etujen hyväksi. Hänen on opittava olemaan pelätty ja vihattu. Hänen on opittava käsittämään että elämä on kuolemanvakava asia. (Linkola 1989: 82–83.)

Niin kansallissosialistien kuin stalinistienkin vallankumouksissa ja sodissa tehokkaiksi osoittautuneet menetelmät, kaikkine yhtäläisyyksineen, kelpasivat malleiksi tehokkaan liikkeen järjestämiselle (Linkola 1989: 81–87).

Kuten Kingin (2016) ja Compagnonin (2005) antimoderniuden ensimmäiseksi klassikoksi nostaman kreivi Joseph de Maistren (1753–1821) äärikonservatiiviseen ajatteluun, Linkolan ihmiskuvaan kuuluu olennaisesti tribaalisuus, kiinnittyminen tuttuun kulttuuriympäristöön. Niin kuin de Maistrelle, Linkolalle ihmistä ylipäänsä ei ole olemassa. ”On aina ollut päivän selvää, että vierasta vierastetaan. Muuten meillä ei olisi kansakuntia, kieliä ja murteita. On hankala keksiä, miksi vieraita kulttuureja otetaan sekoittumaan omiin”, Linkola pohti elämäkertaa varten tehdyssä haastattelussa (Kylänpää 2017: 421). Esimerkiksi vuoden 1966 esseessä ”Ihmisten veljeydestä” luonnonympäristö näyttäytyy keskeisenä kulttuureita yhdistävänä ja erottavana tekijänä: ”Ruotsalainen ja venäläinen luonnonihailija ovat minulle varmasti läheisempiä kuin suomalainen insinööri ja ekonomi, mutta brasilialainen luonnontutkija taitaa jo jäädä

²⁰ Kun Linkola (2004: 5) puhuu viimeisen kokoelmansa esipuheessa ”historian lopusta”, hän tarkoittaa hyvin konkreettisesti ekologista tuhoa ja jopa maailmanlopun uhkaa, mutta sanoihin sisältyy sekin, mitä Francis Fukuyama (1992) Nietzscheen viitaten tarkoittaa historian lopulla ja ”viimeisellä ihmisellä”: se, että hyvinvoiva liberaali demokratia voi vaikuttaa historian päätepisteeltä, mutta viime kädessä moni kaipaa elämäänsä jotakin syvällisempää ja koskettavampaa sisältöä kuin kuluttajan ja hyvin kohdellun kansalaisen osan.

kelkasta. Tuskinpa ihminen, joka ei ole koskaan taistellut lunta ja pakkasta vastaan, voisi mitenkään tulla todella läheiseksi.” (Linkola 2015: 139.)

Versluisin mukaan ekoradikaali antimoderniuskin, kuten terroristi Theodore Kaczynskin ajattelu, on usein pohjavireeltään taaksepäin katsovaa ja konservatiivista: se reagoi äkkinäisiin ekologisiin, kulttuuriin ja sosioekonomisiin muutoksiin. Versluis pitää oireellisena sitä, että Kaczynski aloitti ja lopetti kuuluisan manifestinsa *Industrial Society and Its Future* (1995) kritisoidulla vasemmistolaisella ajattelulla. (Versluis 2006: 122.)²¹ Linkolan mustavihreässä antimoderniudessa yhdistyvät totalitaariset ja fasistisetkin piirteet, perinteinen arvokonservatiivisuus sekä ekologinen radikalismi, joka sekkin on – etenkin Linkolan tapauksessa – monessakin mielessä radikaalia konservatismia. Linkolan elämässä arvokonservatiivisuus ilmeni esimerkiksi hänen päätöksessään liittyä vuonna 2011 takaisin luterilaiseen kirkkoon, josta hän oli eronnut ylioppilaaksi tultuaan. Hänellä ei edelleenkään ollut ”oikeaa uskoa”, mutta hän uskoi kirkon eettiseen ja moraaliseen merkitykseen (Kylänpää: 440–443). ”Kirkon parhaimpiin puoliin kuuluu se, että se on usein kehityksen jarru”, Linkola pohti (mts. 442) – vaikka näkemys voidaan ainakin Suomen historian valossa helposti kyseenalaistaa. Kylänpään mukaan

Linkola selittää kirkkoon liittymistään myös ’ikuisella oppositioasenteella’. Hänen liittymisensä aikoihin kirkosta erosi suuria määriä ihmisiä kristillisten kansanedustajan Päivi Räsänen TV 2:n homoillalla esittämien loukkaaviksi koettujen lausuntojen takia. Räsänen vastusti tasa-arvoista avioliittolakiä, ja Linkolakin on konservatiivi. (Kylänpää 2017: 441–442.)

Linkola kertoi Kylänpäälle sanoneensa ”[a]inakin joissakin haastattelussa [– –] että en kuuna päivänä olisi keksinyt, että homoseksuaalisuutta on olemassa. Se on luonnotonta, mutta kun ajattelee pragmaattisesti, se vähentää väkiluvun kasvua ja on siinä mielessä positiivinen asia. Äärettömän kummallinen kylläkin.” (Kylänpää 2017: 442.) Linkolan oppositiomieliala näyttää tosin liittyneen myös muihin elämäntavan ja moraalien kysymyksiin. Keskustelu avioliittolaista ja kirkosta eroamisesta ovat ilmeisesti toimineet ratkaisevana sysäyksenä konservatiiviseen vastareaktioon, kun Linkola on pohtinut laajemmin kirkon asemaa nyky-yhteiskunnassa.²²

Suomalainen mukavuus ja moderni elämä

Miten sitten Linkolan sanomaa arvioidaankin eettiseltä ja poliittiselta kannalta, voidaan sanoa, että hän on kärjekkääseen tyyliinsä ruokkinut keskustelua teollisen aikakauden kohtalonkysymyksistä ja suomalaisen ihmisen erityisestä tilanteesta, siitä miten orientoidumme antroposeenin todellisuuteen. Linkola pyrkii herättämään hyvinvointivaltion nousukaat itsekeskeisestä horroksestaan, usein provosoiden. Kysymys kuuluu,

²¹ Kaczynskin manifesti on ilmestynyt Timo Hännikäisen suomentamana vuonna 2005.

²² Toisia kysymyksiä ovat se, miten hyvin ihmiskeskeinen kristillinen maailmankatsomus loppujen lopuksi sopii yhteen Linkolan syväekologisen sanoman kanssa, tai se, mikä osuus protestanttisella uskolla on mahdollisesti ollut, weberiläisittäin ajatellen, modernin kapitalismin nousussa.

valitsemme ”konservatiivisen” vallankumouksen ja ”runo-Suomen” vai jatkammeko talouskasvun ja ekologisen roistovaltion tiellä. Vuoden 1967 esseessä ”Viimeinen sukupolvi” Linkolan mukaan suomalaisten erityisenä heimona muiden joukossa on ”taottava mieleemme”, että ”emme voi saada luonnonpuistoa ja autoa, puhtaita vesistöjä ja kaupunkimaistumista, tulevaisuutta ja suurteollisuutta samanaikaisesti, meidän on valittava. Ja jos valitsemme luonnonsuojelun, niin se ei ole pelkkää suunpieksämistä ja toisten syyttelyä, vaan myös omakohtaista kieltäymystä.” (Linkola 2015: 195.)

Luonnonsuojelu Linkolan tapaan ymmärrettynä merkitsee radikaalia luopumista. Luopuminen kuitenkin viime kädessä kohentaa elämänlaatua, sillä mukavuus on ”ihmisen ikuinen ja kaikkein suurin kirous” (Linkola 2015: 169). Etenkin (jälki)modernina aikana mukavuudenhalu on keskeinen ihmisiä liikuttava tai passivoiva voima, eikä se ole syytä ainoastaan luonnon turmeltumiseen vaan myös siihen, että ”miljoonat ihmiset maailmassa joka vuosi kuolevat takanaan velto, tapahtumaköyhä, mitäänsanomaton, tyhjä elämä” (mts.). Kuten Linkolan 1800-lukulaiselle hengenheimolaiselle Thoreaulle, luonnonläheisyys ja tietty askeettisuus ovat avaimia elämän merkityksellisyyteen, elinvoimaiseen kulttuuriin ja todelliseen hyvinvointiin.

Linkolan antimodernius tähtää valistusmodernin ”rationaalisuuden” ja edistysuskon tuolle puolen. Älyllinen ja emotionaalinen suoraselkäisyys vaativat luopumaan tosiasioiden välttelystä, sillä mitään ”kestävää kehitystä” ei ole näköpiirissä eikä teknologia pelasta meitä. Päinvastoin teknologian ja talouskasvun ”papit” ”eivät näe järkkymättömyyttä lainalaisuutta: teknologia on automaatti, sen jokainen taso on johdonmukaisesti ja vääjäämättömästi edellistä tuhoisampi” (Linkola 1989: 75). Ekologisesti kestävässä tulevaisuudessa kollektiivinen typeryyksyys pantaisiin aisoihin, parhaassa tapauksessa vihreän totalitarismin tai traagisemmin ja ehkä todennäköisemmin hallitsemattoman joukkotuhon myötä.

Linkolan tuotannossa hahmottuva kuva modernista elämästä on paradoksaalinen ja skitsoidinen. Modernin kokemukseen kuuluvat antimodernit tunteet ylevyyttä sisältävästä nostalgisesta surusta ”rumempiin” kielteisiin tunteisiin, kuten epämääräiseen ahdistukseen ja psykosomaattiseen oireiluun (vrt. Ngai 2005). Samalla nykyaikaa luonnehtivat mukavuudenhalu ja itsepetos. Moderni ihminen on Linkolalle yhtä aikaa sekä velto että vauhtisokea ja suuruudenhullu – joka tapauksessa järjetön. Nykyisin moni kärsii jonkinasteisesta ilmastoahdistuksesta, mutta talouskasvun ideologia, takertuminen elintasoon ja luottamus edistykseen jarruttavat radikaaleja toimenpiteitä.

Vuosi 2020 on tuonut ilmastoahdistuksen rinnalle ja sen kilpailijaksikin koronapandemiaan liittyvän ahdistuksen ja epävarmuuden. Linkola ehti puhelinhaastattelussa viikkoa ennen kuolemaansa kommentoida tautia, pessimistiseen sävyyn ja melko yllätyksellisesti: ”Koronavirus voi hieman jarruttaa maapallon tuhoa, mutta kun se on saatu lannistettua, jatkuu sama elämäntapa”, Linkola pohti. ”Niin kauan kuin taloudellinen edistys ja kehitys ovat ihmisen keskeisiä tavoitteita, on maapallon pelastaminen menetetty”. (Kiviniemi 2020.) Ilmastonmuutos

on vuoden 2020 ennätyslämpiminä syyspäivinäkin muistuttanut jatkuvasti olemassaolostaan, mutta välittömämpinä ja suurempina huolenaiheina voivat näyttäytyä pandemian leviäminen, sen aiheuttama taloudellinen epävarmuus ja sen kyky ainakin hetkellisesti uhata aineellisen edistykseen perustuvaa elämäntapaamme.

KIRJALLISUUS

- Ahmala, Antti 2018: ”Nyky aika ja viimeinen ihminen. Antimoderniudesta Antti Nylénin esseistiikassa.” *Avain* 4/2017, 4–19, <https://doi.org/10.30665/av.69303>
- Ahmala, Antti 2020: ”Januskasvoinen nyky aika. Moderniteetti ja traditio Volter Kilven *Kansallista itsetutkistelua* -pamfleteissa.” *Avain* 1/2020, 4–19, <https://doi.org/10.30665/av.82978>
- Calinescu, Matei 1987: *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*. Durham: Duke University Press.
- Compagnon, Antoine 2005: *Les antimodernes de Joseph de Maistre à Roland Barthes*. Paris: Gallimard.
- Hillebrand, Petteri 2015: ”Pentti Linkola ja natsismi”, <https://sarastuslehti.com/2015/06/27/pentti-linkola-ja-natsismi/> (27.9.2020)
- Hobsbawm, Eric 1962: *The Age of Revolution: Europe 1789–1848*. London: Weidenfeld and Nicholson.
- Hännikäinen, Timo 2007: *Taantumuksellisen uskontunnustus*. Turku: Savukeidas.
- Hännikäinen, Timo 2017: ”Suomalainen sijaiskärsijä.” Arvio Riitta Kylänpään Linkola-elämäkerrasta, <https://sarastuslehti.com/2017/08/31/suomalainen-sijaiskarsija/> (26.9.2020)
- King, Peter 2016/2014: *The Antimodern Condition: An Argument Against Progress*. London and New York: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315612461>
- Kiviniemi, Erkki 2020: ”Pentti Linkola ei näe toivoa: ’Ei yksi virus juuri mitään muuta’”, <https://kulttuuritoimitus.fi/artikkelit/artikkelit-henkilot/pentti-linkola-ei-nae-toivoa-ei-yksi-virus-juuri-mitaan-muuta/> (27.9.2020)
- Korhonen, Kuisma 2013: ”Esseistiikan uudet kuviot.” Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiasluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä ja Jussi Ojajärvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus I. Lajeja, poetiikkaa*. Helsinki: SKS, 304–316.
- Koskinen, Inkeri 2008: ”Pitäisikö turvautua kulttuuriperinteisiin?” Teoksessa Tere Vadén (toim.), *Linkolan ajamana*. Helsinki: Like, 143–174.
- Kylänpää, Riitta 2017: *Pentti Linkola – ihminen ja legenda*. Helsinki: Siltala.
- Lahtinen, Veikka 2017: ”Fasisti kansakunnan kaapin päällä”. <https://lahtinenveikka.wordpress.com/2017/11/07/fasisti-kansakunnan-kaapin-paalla/> (26.9.2020)
- Lears, T. J. Jackson 1994/1981: *No Place of Grace: Antimodernism and the Transformation of American Culture, 1880–1920*. London: University of Chicago Press.

- Linkola, Pentti 2008/1960: ”Runo-Suomi vai hyvinvointivaltio?” Essee ilmestyi alun perin *Ylioppilaslehdessä*. Teoksessa Tere Vadén (toim.) 2008, *Linkolan ajamana*. Helsinki: Like, 9–20.
- Linkola, Pentti 2010/1960: *Isänmaan ja ihmisen puolesta. Mutta ei ketään vastaan*. Toimitettu 4. painoksen (1980) pohjalta. Helsinki: Into.
- Linkola, Pentti 2015/1971: *Unelmat paremmasta maailmasta*. Helsinki: Into.
- Linkola, Pentti 1979: *Toisinajattelijan päiväkirjasta*. Helsinki: WSOY.
- Linkola, Pentti 1987: ”Vihreän liikkeen tavoiteohjelma.” Teoksessa Pentti Linkola ja Osmo Soininvaara, *Kirjeitä Linkolan ohjelmasta*. Helsinki: Perusta ja WSOY, 111–159.
- Linkola, Pentti 1989: *Johdatus 1990-luvun ajatteluun*. Porvoo, Helsinki & Juva: WSOY.
- Linkola, Pentti 2004: *Voisiko elämä voittaa – ja millä ehdoilla*. Helsinki: Tammi.
- Linkola, Pentti 2009/2004: *Can Life Prevail? Alkuteos Voisiko elämä voittaa – ja millä ehdoilla*. Translated by Eetu Rautio. Budapest: Arktos Media.
- Linkola, Pentti, Markus Leikola & Juha Metso 2019: *Sielunmessu. Luonnosta, ihmisestä, elämästä*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Lähde, Ville 2008: ”Toisinajattelijan tuttuus.” Teoksessa Tere Vadén (toim.), *Linkolan ajamana*. Helsinki: Like, 91–102.
- Ngai, Sianne 2005: *Ugly Feelings*. Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press, <https://doi.org/10.4159/9780674041523>
- Nylén, Antti 2010: *Halun ja epäluulon esseet*. Turku: Savukeidas.
- Oittinen, Vesa 2011: ”Tulevaisuuden etiikka Spinozan ja Linkolan välissä.” *Tieteessä tapahtuu* 2/2011, 11–16, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1496770>
- Syrjämäki, Sami 2012: ”Konservatismi ja liberalismi -kyselyn vastaukset.” *niin & näin* 2/2012, <https://netn.fi/artikkeli/konservatismi-ja-liberalismi-kyselyn-vastaukset> (27.9.2020)
- Söderkultalahti, Olli 2019: ”Pentti Linkola tyrmää tyttöjen koulutuksen ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi – fanittaa silti Greta Thunbergiä: ’Suurenmoinen tyttö.’” *Iltasanomat* 12.11.2019, <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006304552.html> (27.9.2020)
- Teikari, Erkki 2017: ”Pentti Linkola on uusnatsien suomalainen kulttihahmo.” *Satakunnan kansa* 5.9.2017, <https://www.satakunnankansa.fi/a/200370045> (27.9.2020)
- Tuomivaara, Salla 2008: ”Elämänilon ylittämätön arvo: untuvanpehmeä Linkola.” Teoksessa Tere Vadén (toim.), *Linkolan ajamana*. Helsinki: Like, 21–40.
- Vadén, Tere 2008: ”Myyttinen vallankumous ja tavalliset teot.” Teoksessa Tere Vadén (toim.), *Linkolan ajamana*. Helsinki: Like, 103–142.
- Versluis, Arthur 2006: ”Antimodernism.” *Telos* 137, 96–130, <http://www.arthurversluis.com/Antimodernism.pdf> (27.9.2020)

Kirjoittaja

Antti Ahmala, FT, tutkija, Helsingin yliopisto.
antti.ahmala@helsinki.fi